

Rapportage CommBat over het communicatieonderwijs in Nederland

1. Oorsprong

CommBat is het initiatief van een groep communicatieprofessionals afkomstig uit de diverse beroepssectoren tot een serie discussies over het communicatie-onderwijs. Geluiden van verontrusting over de kwaliteit van het communicatieonderwijs, vooral opklinkend uit de hbo-sector, vormden de directe aanleiding. Deze verontrusting betrof de aansluiting van dit type onderwijs op de praktijk en de ontwikkeling van het vak communicatie in de werkpraktijk (overaanbod, vakpositie en waardering, inzetbaarheid afgestudeerden). Opgemerkt zij, dat deze problematiek zich zeker niet beperkt tot de hbo-sector. Het werkveld zelf vormt een belangrijke oorzaak van de dieperliggende problematiek

2. Doel CommBat

Het doel was om de diverse partijen (docenten management, professionals en studenten) aan tafel te krijgen om met elkaar in gesprek te raken, met het oog op de verbetering van de kwaliteit van de opleidingen, mede in relatie tot hun accreditaties en de verbetering van 'de waarde' van de getuigschriften van de studenten op de arbeidsmarkt. Onderwerpen zouden moeten zijn: 1) De relatie tussen opleiding en praktijk; 2) Inzicht krijgen in de voetangels en klemmen; 3) De wensen en verlangens van de diverse partijen.

3. Vorm en organisatie

Er is gekozen voor bijeenkomsten met elk een plenaire inleiding, discussies in groepen en een plenaire afsluiting. Deze opzet stond relatief informele samenspraken toe, waarbinnen iedere deelnemer zijn of haar zegje kan doen. De bijeenkomsten zijn georganiseerd in tafel (discussie)rondes, waaraan per tafel tussen vijf en acht deelnemers aanwezig waren. Telkens vonden er drie rondes plaats op basis van stellingen en substellingen. Per tafel en ronde leidden gesprekscoördinatoren met een minimum aan sturing de open discussies en maakten een verslag. De samengevoegde taferverslagen zijn telkens aan iedere, deelnemende hbo apart toegezonden. Onderhavige rapportage betreft een analyse van alle separate hbo-rondes. Er kunnen geen individuele hbo-situaties of visies aan worden ontleend. De verwoording en samenvatting berusten geheel en al bij CommBat.

4. Cijfers en gegevens

In totaal hebben 7 van de 17 hbo's met een communicatierichting deelgenomen. Het aantal rondes is in algemene termen goed verdedigbaar.

De spreiding toont een dekking over Nederland. In totaal namen circa 400 personen deel. De start was in december 2011, het einde in oktober 2012. De rapportage is opgemaakt en gefinaliseerd in november 2012 en aansluitend aan de deelnemende hbo's aangeboden.

Gezien de herkenning van onderwerpen aan tafel bij de discussierondes en de herkenning in gesprek met vakgenoten, is CommBat van mening dat veel van de constateringingen als generiek gezien kunnen worden. Zie ook de toelichting op pagina 4 op bijlage B.

Andere optie, wordt op pagina 5 onder analyse aangevoerd in dit rapport.

Voor zover er gesproken kan worden van zorgen en verontrusting over status en ontwikkelingen van de communicatieopleidingen in deze sector constateert CommBat, dat deze door de deelnemers in zeer hoge mate werden gedeeld.

5. Deelnemers

De deelnemende hbo-communicatieopleidingen waren

- Hogeschool Inholland Diemen
- Hogeschool Fontys Eindhoven
- Hanzehogeschool, Groningen
- Hogeschool NHL, Leeuwarden
- Hogeschool Zuydism ISBW Limburg
- Hogeschool Rotterdam
- Hogeschool Inholland Den Haag

De groep ComBatters en andere discussie-coördinatoren waren:

- Michiel van der Borgh
- Tjalling Damming
- Luc de Ruijter
- Ronald Dunsbergen
- Jacques Happe
- Jan van den Hoff
- Jenny Le Large
- Betteke van Ruler
- Ben Warner

6. Tot slot

CommBat als initiatiefgroep spreekt de wens uit, dat:

- deze rapportage bijdraagt aan het inzicht bij de hbo-communicatieopleidingen over de noodzaak tot aanpak van gesignaleerde knelpunten.
- door aanvullend onderzoek of overleg de CommBat-bevindingen verder zullen concretiseren
- de betrokken partijen, zowel onderwijsinstututen als beroepskringen, aanleiding zullen vinden in een aanpak van die aspecten en componenten, waarvan zij op grond van dit document menen dat verbeteringen aan de orde zijn.
- het vakgebied communicatie als geheel er zijn voordeel mee kan doen ten gunste van de kwaliteit en duurzaamheid van de beroepsuitoefening en het onderwijs er concrete cijfers zullen komen van de arbeidsmarkt in de communicatiesector over vraag- en aanbod.
- de praktijk duidelijker zal maken wat er van afgestudeerde nieuwkomers wordt verwacht.

Toelichting en analyse van de CommBat discussiebijeenkomsten

De onderstaande uitkomsten zijn gebaseerd op 7 discussierondes. Deze rapportage omvat onderstaande analyse en heeft drie bijlagen.

Bijlage **A** toont het overzicht van alle stellingen, die in de respectievelijke discussierondes het gesprek op gang brachten.

Bijlage **B** toont het overzicht van de discussie van de besproken c.q. aangesneden onderwerpen numeriek. Het is een mengeling van meningen, constatering, en aanbevelingen. Het is een telling. Het cijfer achter een betreffend punt geeft aan in hoeveel van de hbo-rondes dit punt te berde werd gebracht. Het is heel goed mogelijk en in veel gevallen ook een feit, dat het onderhavige onderwerp aan meer dan één tafel aan de orde kwam. De opgesomde punten zijn niet herleidbaar naar één van de participerende hbo's, noch naar de locatie van de discussie. Gezien het door CommBat gekozen format is dit ook nu niet relevant.

Omdat de stellingen wisselden en het ging om een 'vrije' discussie die zich tegelijkertijd afspeelde aan 5 tot 9 tafels en zich bij tijd en wijle voor korte tijd buiten de stelling afspeelde, mag het overzicht niet worden beschouwd als een enquête, maar als inventariserende brainstorm. Als een onderwerp dan wel een mening een 7 scoort betekent dit, dat dit punt bij alle hbo-bijeenkomsten ter sprake kwam. De kwalificatie, dat dit onderwerp dan hbo-breed van belang werd gevonden en dat er kan worden gesproken van een non-lokale consensus is gerechtvaardigd. Uiteraard voor zover het de hbo's betreft die meededen. Als een onderwerp, constatering of mening slechts een 1 of een 2 scoort, wil dit niet zeggen, dat het bij andere hbo's niet speelt of daar ook zou zijn herkend. Het is dan gewoonweg in de discussie niet aan de orde gesteld of naar voren gebracht, anders dan in de discussie bij die ene of enkele hbo's.

Bijlage **C** geeft een opsomming van oplossingen of aanpakmogelijkheden die werden geopperd. Veelal vanuit de losse pols gedaan zonder dat er verdere discussie aan werd besteed. Dit zijn geen oplossingen van de CommBat-groep. Evenmin heeft CommBat een oordeel over deze oplossingen, omdat zij zich neutraal opstelt. Het is in een later stadium aan overkoepelende organisaties dan wel de hbo's zelf in hoeverre zij gebruik maken van aangedragen oplossingen of hierdoor op ideeën worden gebracht. Voor zover er in de discussies wel overeenstemming bestond over een oplossing, vaak in de vorm van een wens tot een andere aanpak, dan wordt deze in het overzicht (bijlage A) vermeld en in de analyse naar voren gebracht. Maar kan wel een gezamenlijk pad voor de individuele trajecten van de verschillende opleidingen aanduiden.

De analyse is ook zo neutraal mogelijk gesteld. CommBat laat Gevolgtrekking s en aanbevelingen over aan het LOCO, het werkveld en de hbo's zelf of welke partij ook maar in het vervolg deelgenoot wordt gemaakt van dit discussieoverzicht en de analyse.

Analyse

Het initiatief van CommBat had geen andere reden dan via de gekozen aanpak van World Café-discussies letterlijk op tafel te krijgen dan wel een beeld te vormen van vraagstukken en zorgen, die opklonken uit en ten behoeve van de sector van het hbo-communicatieonderwijs en de aansluiting naar het beroepenveld, mede met het oog op het doorontwikkelen van het beroepenveld en kansen op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden.

Het grote aantal punten, dat uiteindelijk uit de discussies naar voren kwam, en het enthousiasme tijdens de bijeenkomsten legitimeren het initiatief en onderschrijven de reden ertoe. Voor zover er gesproken kan worden van zorgen en verontrusting over status en ontwikkelingen van de communicatieopleidingen in deze sector constateert CommBat, dat deze door de deelnemers in zeer hoge mate werden gedeeld. Aangezien de deelnemers afkomstig waren uit de onderwijsinstellingen zelf (bestuurders en docenten), uit de praktijkwereld (overheden, bedrijven, zelfstandigen en adviesbureaus) en studenten (nog studierend of pas afgestudeerd) mag worden vastgesteld, dat er geen sprake is van een eenzijdige dan wel geïsoleerd gevoelde problematiek.

Consensus bestaat er over het feit, dat het vak c.q. vakgebied van communicatie zo breed is, dat een singuliere hbo niet alle specialisaties of kennisvereisten compleet kan aanbieden. Hierbij wordt onmiddellijk aangetekend, dat van hbo-zijde niet werd gesteld, dat dit ook zou moeten. In vijf rondes was de mening: het vak(gebied) is ronduit te breed en te weinig scherp afgebakend. In twee rondes nuanceerde men dit tot “niet te breed als zodanig, maar als compleet aan te bieden pakket onhaalbaar.” In alle gevallen waren de beschikbaarheid van docenten en budgettaire beperkingen twee duidelijke beletselen voor die haalbaarheid. In diverse rondes konden instemmende geluiden worden vernomen met een mogelijke keuze tot specialisatie of specifieke pakketaanbieding per HBO. Hierbij zij aangetekend, dat alle hbo's al keuze-accenten toepassen. Die keuzes kunnen goed passen in het beleid van profilering dat door overheid en instellingen – o.a. naar aanleiding van het rapport van de Commissie Veerman – wordt gevoerd, maar verdient versterking.

De praktijk c.q. het professionele werkveld werd beoordeeld als niet zijnde in staat scherpe grenzen aan te geven: Wat moet nu wel of niet worden gerekend tot het vak communicatie en wat zou dus de core van de hbo-opleiding moeten uitmaken? Meer of beter overleg tussen hbo's en de praktijkwereld op dit punt is zeer wenselijk. Een extra handicap in dit verband is het gegeven, dat het vak(gebied) nog steeds uitdijt en er nauwelijks kennisdelen of vaardigheden afvallen. Dit vergroot het probleem. De actuele behoefte aan ICT-kennis dan wel vaardigheid binnen het communicatieve werkdomein is een sprekend voorbeeld van deze uitbreiding.

Hierbij komt nog dat er redenen en kenniswensen zijn om meer aandacht te besteden aan andere disciplines of omdat zij - zeker in theoretisch opzicht – toeleveringswetenschappen zijn of omdat de communicatiedeskundige in de praktijk met zijn complexe vraagstukken en situaties de kennis van die andere disciplines nodig heeft. Zeker als hij of zij seniorniveaus bereikt. De lijst van opgesomde leergebieden staat in het overzicht (zie bijlage A). Ook staat daar een opsomming van de vaardigheden, die noodzakelijk worden geacht.

Goede taalbeheersing (kennis en kundige toepassing) wordt door alle betrokkenen van voraanstaand belang geacht, zowel in woord als geschrift. Ook al omdat het strategische denken en onderzoekanalyses een goede verwoording vereisen. Het overtuigen van derden en presenteren vergen op hun beurt een meer dan gemiddelde taalbeheersing. Hierbij speelt ook een rol, dat collega's in andere disciplines op het terrein van hun deskundigheid communicatief beter uit de voeten kunnen dan in het verleden. Gold dit al voor juristen en HRM-deskundigen, ook marketingcollega's, organisatiedeskundigen staan hun mannetje als het om communicatie gaat. De kundigheid van communicatiemedewerkers kon zich in oorsprong nog 'beperken' tot publicitaire en redactionele onderwerpen, maar de opkomst van issue-management en de interdisciplinariteit van grote vraagstukken hebben het gebied van toegepaste communicatie-taalvaardigheid vergroot.

Andere vaardigheden, zoals goed kunnen luisteren, horen meer bij de instelling van de student. Het kunnen conceptualiseren werd meer dan eens als een voorwaarde voor goede vakuitoefening genoemd. Lastigheid wellicht is, dat dit eerder ligt op het terrein van de persoonlijke aanleg dan dat het onderwijsbaar zou zijn.

Een door de meerderheid gedeeld probleem betreft de instelling van de student. Allereerst is daar de situatie, dat menig student zonder al te duidelijke of grondige redenen kiest voor communicatie. Het vak lijkt aantrekkelijk, vaak ook omdat andere studies met ongeliefde vakonderdelen worden gemeden. Verder speelt een rol, dat de meeste studenten pas laat in de studie een definitieve keuze maken. Dit mag hun niet per se worden aangerekend gezien hun jeugdigheid. Feit is, dat studenten veelal pas aan het einde van de eerste twee jaar voor zichzelf zicht krijgen op hun voorkeur of specialisatie. Dus tijdens en door de studie-onderwerpen. Deze constatering leidt er wel toe, dat er in verschillende discussierondes voorkeur werd geuit om in een zo vroeg mogelijk stadium de student inzicht te geven via wat wel een landschapsverkenning werd genoemd: dit is het vak, zo werkt de praktijk, dit moet je verwachten. Ook zou het helpen als van meet af aan het complete studieprogramma en –traject duidelijk zouden worden gepresenteerd samen met de studievereisten, waaronder ook de persoonlijke houding en eigenschappen, die niet direct studeerbaar zijn, zoals een sociale en voor derden openstaande attitude.

Deze benadering van vroegtijdige informatie vervangt dan de thans geldende restrictie als het om selectie aan de poort gaat.

Via verschillende kanalen en dialogen kwam aan de orde, dat de afstemming tussen onderwijs en praktijk, tussen opleidingsinstituten en werksectoren, zo optimaal mogelijk moet zijn. Het gaat dan zeker niet alleen om het aanbod van stageplaatsen, maar ook om wederzijdse voeding over de ontwikkelingen en vooral ook de behoefte aan direct inzetbare communicatie-nieuwkomers en dus wat deze in hun mars dienen te hebben. Hierbij is het niet zonder meer zo, dat indicaties voor vernieuwingen en veranderingen alleen vanuit het werkveld moeten of kunnen komen.

De instelling van de huidige studenten als de nieuwe generatie en de snelle ontwikkelingen van moderne communicatievormen komen ook veelvuldig en sterk vanuit de hbo-gemeenschap naar voren. Vanuit docenten vanwege hun literatuurverdieping. Vanuit studenten die bijna spelenderwijze opgegroeid zijn met de nieuwe media.

Dit heeft een zekere weerslag op de onderlinge kwaliteit van stages. De eenheid in de criteria te stellen aan stages is welkom, maar dit neemt de opgave om voldoende goede stages te vinden niet weg.

De onderwijsinstituten staan ten dele dichter bij wat zich aandient vanuit onderzoek en theorievorming. Overleg tussen beide partijen (onderwijs en werkveld) dient derhalve afstemming over het belang van vernieuwingen binnen de lesstof en harmonisatie van de wederzijdse bevindingen. Hindernissen op dit punt liggen aan de kant van het onderwijs in onvoldoende ontwikkelings- en overlegtijd bij docenten (de agenda's zitten al vol) en aan onvoldoende directe interesse, uitzonderingen daargelaten, aan de praktijkkant.

Voor grote organisaties speelt de compenserende omstandigheid, dat men nieuwelingen kan laten rijpen en bijscholen vanuit de daadwerkelijke praktijkbehoefte (Learning on the job). De afgestudeerde belandt ook doorgaans op een afdeling met andere specialisten en sr-begeleiders of chefs. Bij kleinere organisaties is zo'n arsenaal aan collega's niet aanwezig, is er minder tijd of budget voor stelselmatige begeleiding en is directe inzetbaarheid geboden.

Als essentieel punt is naar voren gekomen, dat het verwachtingspatroon bij studenten tendeert naar een onrealistische kijk op de praktijk. Omdat in publicaties en in vakkringen en tijdens de opleiding minder wordt gesproken over ambachtelijke specialisaties (behalve als men al in de specialisatiefase is beland) maar discussies en debatten veeleer gaan over het communicatiemanagement, de adviespositie en de strategische inzetbaarheid van communicatie, ontstaat bij de student het beeld dat hij of zij als communicatiemanager of adviseur wordt opgeleid. In de praktijk start iedereen in een medewerkersfunctie, meestal op juniorniveau en worden seniorpositie (adviseren, strategische planning, projectleider van ingewikkelde campagnes of communicatieve organisaties) pas na een jaar of tien bereikt.

Deze werkelijkheid dient beter bij studenten te worden ingebed. Hierbij speelt mede een rol, dat studenten zich in veel gevallen onvoldoende realiseren, dat adviseringsvaardigheid en vooral ook strategisch inzicht niet 'van a tot z' kunnen worden (aan)geleerd, maar dat persoonlijke kwaliteiten mede bepalend zijn. De praktijk vormt hier de toetssteen en selecteert uit.

Het te lage niveau van de instromende student werd in enkele debatten nadrukkelijk genoemd als een handicap. Men doelde dan op havisten of instromers vanuit andere opleidingen. Het betekent niet alleen, dat de student onvoldoende startbagage heeft, maar ook dat de wens om de lat hoger te leggen voor deze categorie funest zou uitwerken.

Wat betreft de kwaliteit van het onderwijs waar het docenten aangaat, zijn er weinig negatieve, structurele opmerkingen beluisterd. Een kwantitatief gegeven is, dat de hbo's onvoldoende docenten en budget hebben om alle communicatiespecialisaties aan te bieden, als dit al gewenst zou zijn. Dit punt haakt één op één aan bij de geconstateerde, uitbundige vakdiversiteit. De inbreng van gastdocenten uit de praktijk –hoezeer ook van nut- heeft een voor de hand liggende handicap: niet altijd is er een basale pedagogische kwaliteit aanwezig. Maar dit wordt gezien als een situatie die ook voor andere vakken opgaat en dus niet vooral communicatie gerelateerd is.

Er is kritiek geuit op de onduidelijkheid die de praktijk vertegenwoordigt als het gaat om een goede precisering van de wensen aan de vraagkant. Het vak is divers, maar het feitelijke werkterrein is minstens zo uiteenlopend. Hier leermatig op inspelen wordt als een onmogelijkheid beschouwd. Dit is – vanuit de verplichtingen bij visitaties en accreditatie van de opleidingen – eigenlijk niet aanvaardbaar.

Wel kunnen studenten beter worden voorgelicht over die praktijkvariaties. Ook dit punt past in het nut van het scherpstellen van het verwachtingspatroon. Dit op zijn beurt haakt weer in op de introductie van vak en werkveld helemaal aan het begin van de studie, opdat de student zo voorbereid mogelijk aan de studie begint.

Wat betreft het algehele aanbod van communicatieopleidingen kwam meer dan eens naar voren, dat dit aanbod de marktvraag lijkt te overstijgen. Een grotere specialisatie bij de hbo's kan dit ten dele opvangen. Hier ligt ook een verantwoordelijkheid van de praktijk c.q. het werkveld. Een stabiel inzicht van vraag- en aanbod, het aantal functies en de taakinhoudelijke aspecten kan deze situatie met profijt voor alle betrokkenen verbeteren.

Gevolgtrekkingen die verbonden zouden kunnen worden aan de rapportage van discussieuitkomsten in de CommBat-ronde: “Als u het de CommBat-groep vraagt?”

Gevolgtrekking 1

- Aangezien de hbo's niet op elke school het gehele vakdomein van Communicatie kunnen bestrijken en aanbieden lijkt het raadzaam tot een keuze te komen van het aanbod aan communicatieonderwijs, waarbij een individuele HBO zich ook kan specialiseren.
- Het is aansluitend raadzaam dit in collectief verband te bespreken en verder vast te stellen.

Gevolgtrekking 2

- Er lijkt sprake te zijn van een scheve verhouding tussen het aanbod (aantal studenten) en de vraag (uit de markt) als het gaat om pure aantallen. Hierdoor zullen studenten steeds moeizamer in het vak zelf een baan vinden.
- Het zou helpen als het werkveld jaarlijks of in ieder geval periodiek met cijfers zou kunnen komen over de vraagontwikkeling, zowel kwantitatief als kwalitatief en in welke specifieke vakspecialisaties neemt de vraag af of toe?
- Het aantal en het belang van circa 140.000 banen in de communicatiesector rechtvaardigen een beter inzicht in de instroombehoefte en de werkgelegenheidsontwikkeling.

Gevolgtrekking 3

- Een meer optimale uitstroomkwaliteit kan worden bevorderd door een strengere selectie aan de poort. Zou dit - om welke reden ook – niet haalbaar blijken dan dient de student bij aanvang van de studie een zo goed mogelijk beeld te krijgen van a) het vak in de praktijk (landschapsinzicht), b) de eisen aan kennis en persoonlijke vaardigheden en c) het totale studietraject en de leerlijnen.
- Deze stevige introductie heeft als bijkomend voordeel, dat de student eerder tot een studie- of specialisatiekeuze kan komen.

Gevolgtrekking 4

- De sector Communicatie zelf draagt mede verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van afgestudeerden door een meer gerichte aanduiding van hetgeen de beroepsgroep acht te behoren tot het professionele werkveld van de communicatie. De als vaag aangeduide grenzen zouden bij verdere diffusie kunnen leiden tot een verlaging van de reputatie van het vak.

- Het risico van een dergelijke ontwikkeling van verwatering neemt nog toe doordat de moderne communicatiemedia het werkerterrein doen uitgroeien tot een ieder die zich met digitale media in het communicatieproces begeeft.

Gevolgtrekking 5

- Er lijkt sprake van een overaanbod van de zijde van afgestudeerden, waarbij moet worden bedacht, dat hbo-studenten concurrentie ondervinden van WO-studenten. Weliswaar worden deze laatsten meer opgeleid tot onderzoeker of theoretisch deskundige met minder praktische kennis, maar de teneur van organisaties om in een krappe arbeidsmarkt met ruim aanbod de voorkeur te geven aan een wo-afgestudeerde werd meer dan eens onderschreven.
- Waar taalbeheersing nog immer als zeer belangrijk wordt aangemerkt, ondervinden communicatiestudenten in toenemende mate concurrentie van afgestudeerden in de Nederlandse taal, in de geschiedenis, de sociologie, organisatiekunde en journalistiek.
- Het zou in dit licht aanbevelenswaardig zijn een gedegen onderzoek te doen naar de studieachtergrond van de thans in het vak werkzame professionals, opdat een duidelijk beeld ontstaat omtrent deze concurrentie dan wel voorkeurssituatie.

Gevolgtrekking 6

- De oriëntatie op en kennismaking met de praktijk middels stages worden breeduit als belangrijk en wenselijk gekwalificeerd. Het niveau van de stages loopt echter sterk uiteen. Dit creëert ongelijke kansen. In economisch schrale tijden neemt voorts ook het aanbod in algemene zin af. De structurele positie van de stage als onderdeel van de studie komt hierdoor in het nauw.

Gevolgtrekking 7

- Tekortkomingen betreffen enerzijds het werkveld zelf, anderzijds de opleidingen, en ten derde de verbanden ertussen. Mede gelet op de analyses en gevolgtrekkingen in dit rapport, is – ten vierde – ook urgent dat verband wordt gelegd met het overheids- en instellingsbeleid, met name inzake profilering en prestatiebekostiging / kwaliteitsbekostiging. Tevens – ten vijfde – is er een relatie met de recente veranderingen (per 1 januari 2013) en de nog te verwachten ontwikkelingen rond visitatie en accreditatie na de diplomeringsskwesties.
- Al deze omgevingsfactoren brengen aanzienlijke bestaansrisico's voor (alle) opleidingen met zich mee. Het is al zeker dat de eisen aan het accreditatieproces, aan de inhoudelijke kwaliteitseisen en aan de eindtermen (eindwerkstukken), zullen worden aangescherpt. In het verlengde hiervan zullen ook in het hbo clustergerwijze visitaties worden afgedwongen.

- In dit externe perspectief is aan te bevelen om in 2013 (mid term) een voorbereidingslag te maken op de accreditierondes van 2016. Daarbij dringt zich de vorm van ANTRE-adviesvisitaties op (www.triasnet.nl/instrumenten/accreditatie). Het voordeel is dat die voldoen aan alle eisen die door de NVAO aan een officiële visitatie worden gesteld (inclusief bemensing). De kenmerken ervan maken het echter juist geschikt als puur adviserend onderdeel van een verbetertraject dat – in overleg, op maat en dus kostenefficiënt – kan worden toegesneden op zowel de gezamenlijke problematiek, als op individuele componenten – op de individuele opleidingen. Dit laat een hoge mate van samenwerking tussen de opleidingen toe, maar respecteert dat de opleidingen in deze sector een bepaalde eigenheid willen en moeten hebben. Een combinatie van gezamenlijkheid en veiligheid, lijkt in deze situatie de aangewezen weg om snel tot acties te kunnen overgaan. Bijkomend voordeel van een dergelijke half gezamenlijke / half opleidingsgerichte operatie met deze methodiek, is dat deze volledig en vertrouwelijk kan worden gericht op verbetering en niet wordt “vervuild” door een (visiterende) beoordeling met mogelijke sancties van de NVAO die zelfs tot verlies van bekostiging kunnen leiden.